

Edita TAHIRI

DIPLOMACIA E PAVARËSISË SË KOSOVËS

Abstrakt:

Punimi “Diplomacia e Pavarësisë së Kosovës” trajton diplomacinë e Kosovës në periudhën e okupimit të Kosovës nga Serbia 1989-1999, që ishte komponentë kyçe e lëvizjes për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës, Lidhjes Demokratike të Kosovës (LDK). Trajton të gjitha përpjekjet diplomatike për ndërkombëtarizimin e çështjes së Kosovës me qëllim kryesor vetëdijesimin e bashkësisë ndërkombëtare për çështjen e drejtë të Kosovës dhe marrjen e përkrahjes ndërkombëtare për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës në radhë të parë të Amerikës (SHBA-së), si dhe vendeve të Evropës dhe botës së gjerë demokratike, në bazë të së drejtës së popullit të Kosovës për vetëvendosje dhe krijimin e shtetit të Kosovës, në kontekstin e zhbërjes së ish-Jugosllavisë (SFRJ) në rrethanat ndërkombëtare. Po ashtu trajton arritjet historike të diplomacisë së Kosovës për liri dhe krijimin e shtetit të pavarur si dhe sfidat me të cilat u përballë diplomacia e Kosovës. Njëkohësisht trajton rolin e UÇK-së në çlirim dhe diplomaci. Në veçanti trajton aleancën e Kosovës me SHBA-në, të krijuar në vitin 1992 si dhe përkrahjen historike të SHBA-së për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës dhe krijimin e shtetit të Kosovës. Ndër të tjera trajton procesion e avancimit të pozitës ndërkombëtare të çështjes së Kosovës në etapa kryesore në periudhën dhjetëvjeçare të okupimit si dhe proceset paqësore nëpër të cilat ka kaluar çështja e Kosovës deri në Konferencën e Rambujesë në vitin 1999, e cila solli lirinë, paqen dhe Pavarësinë e Kosovës, solli protektoratin e NATO-s në Kosovë, ndali luftën, ndali gjenocidin serb ndaj shqiptarëve të Kosovës, përmes

intervenimit ushtarak të SHBA-së dhe NATO-s, bombardimin e Serbisë duke i mundësuar fitore historike Kosovës përballë okupatorit serb, pas një shekulli robërie.

Fjalët kyçe: Kosova, SHBA-ja, NATO, UÇK, pavarësia, diplomacia.

Historia e okupimit të Kosovës dhe lëvizja për liri dhe pavarësi të Kosovës

Çështja e Kosovës u rishfaq me fundin e Luftës së Ftohtë, që solli ndryshime të mëdha në Evropë, siç ishin rënia e komunizmit në pjesën lindore të Evropës, rënia e Murit të Berlinit dhe shembja e shteteve komuniste, përfshirë ish-Jugosllavinë, e njohur si Republika Socialiste Federative e Jugosllavisë (RSFJ). Fundi i Luftës së Ftohtë hapi dyert për demokracinë dhe vetëvendosjen e popujve të shtypur në pjesën lindore të Evropës. Njëkohësisht i sfidoi hartat e padrejta politike që ndanë kombet në Ballkan në fillim të shekullit të 20-të, në Konferencën e Londrës 1913 dhe Konferencën e Parisit 1919, rrjedhimisht ngjalli shpresa për harta të drejta që do të korrigjonin padrejtësitë e shekullit të 20-të. Siç argumentohet nga studiuesit, Konferenca e Parisit “pashmangshmërisht kishte përfituesit dhe viktimat e saj. Përfituesit e shihnin si përmbushje të vetëvendosjes kombëtare, ndërsa viktimat e gjetën vetën nën një diktat të dhimbshëm”.¹ Për fat të keq humbësit më të mëdhenj dolën shqiptarët, sepse kombi shqiptar u nda padrejtësisht dhe tragjikisht në dy pjesë.

¹ I.J. Lederer, Introduction. In Lederer (ed.) *The Versailles Settlement: Was it Foredoomed to Failure? Problems in European Civilization*. Heath, Harrap, 1960, 7.

Okupimi ushtarak i Kosovës

Pas rënies së ish-Jugosllavisë që filloi në vitin 1989, Serbia e mbështetur nga ushtria jugosllave, pushtoi Kosovën², në përpjekje për t'i mohuar ilegalisht popullit të Kosovës pavarësinë e tyre. Okupimi i Kosovës nga Serbia ishte ilegal në kuadër të shpërbërjes së ish-Jugosllavisë, sepse Serbia si një njësi federale nuk kishte të drejtë të ndërhyjë në rendin kushtetues të Kosovës, meqenëse edhe vetë Kosova ishte njësi federale. Mirëpo, Serbia duke qenë e vetëdijshme se Kosova kishte të drejtë legale-kushtetuese të vendosë vetë për ardhmërinë e saj politike në kushtet e zbërjes së ish-Jugosllavisë sipas Kushtetutës së vitit 1974, bëri agresion në Kosovë nën masa të shtetrrethimit ushtarak dhe në kundërshtim me Kushtetutën e ish-Jugosllavisë së vitit 19174. Serbia orkestroi ndryshime ilegale në Kushtetutën e Kosovës në fillim të vitit 1989 duke detyruar Parlamentin e Kosovës të miratojë ndryshimet për heqjen e statusit federal të Kosovës.³

Skenari kujtonte “luftën e Peloponezit”, të Athinës kundër Spartës, duke pasur parasysh se Serbia synonte dobësimin e fuqive kushtetuese të Kosovës para shpërbërjes së ish-Jugosllavisë dhe zgjerimin e territoreve të saj në kurriz të Kosovës. Qëllimi i vërtetë i Serbisë ishte më i gjerë se ky. Ajo synonte të zgjeronte territoret e saj në kurriz të pjesëve të tjera federale, në përpjekje për të krijuar “Serbinë e Madhe” nga rrënojat e ish-Jugosllavisë. Kjo u bë edhe më e qartë kur në vitin 1991 Serbia lëvizi me luftëra agresioni kundër njësive të tjera federale, Kroacisë, Bosnjë-Hercegovinës dhe Sllovenisë në vitin 1991.

² The Guardian (1999, April 1). Do the Serbs have a historical case for their occupation of Kosovo?. *The Guardian*.

<https://www.theguardian.com/world/1999/apr/01/balkans12#:~:text='Kosovo%20has%20always%20been%20occupied,legally%2C%20according%20to%20its%20constitution.>

³ M. Weller, The Rambouillet Conference on Kosovo, *International Affairs* vol. 75, no. 2 (1999), 211-218; I. Daalder, & M. O'Hanlon, *Winning Ugly: NATO's War to Save Kosovo*. Brookings Institution Press, 2001, 6-11.

Për një dekadë pushtimi Serbia ushtroi të gjitha format e masave shtypëse duke përfshirë një sistem të ngjashëm me aparteidin, me vrasjet masive, spastrimin etnik dhe gjenocidin ndaj shqiptarëve të Kosovës, privimin nga jetesa me përjashtime masive nga puna në institucionet publike, mbylljen e shkollave dhe universiteteve në gjuhën shqipe, dëbimin e mjekëve shqiptarë nga spitalet dhe gjyqtarët nga gjykatat, mbylljen e mediave në gjuhën shqipe. Ajo po shtypte me dhunë rezistencën paqësore të shqiptarëve të Kosovës dhe po i detyronte ata të iknin masivisht nga Kosova. Gjatë luftës (1998-1999), rezistenca e shqiptarëve të Kosovës u shndërrua në një luftë të armatosur për çlirim kundër Serbisë, e cila përshkallëzoi ofensivat ushtarake përshkallëzoi dhunën, spastrimin etnik dhe gjenocidin kundër shqiptarëve në Kosovë.⁴ Gjatë luftës së armatosur ndërmjet Kosovës dhe Serbisë në periudhën 1998-1999 dhe të konfliktit në periudhën 1989-1998, forcat serbe vranë rreth 11 000 shqiptarë, mijëra u keqtrajtuat, torturuan dhe përdhunuan, dhe numri i përgjithshëm i refugjatëve dhe personave të zhvendosur ishte mbi 1.5 milion, prej të cilëve rreth një milion shqiptarë u detyruan të largoheshin nga Kosova dhe rreth 590 000, apo 90% e popullsisë etnike shqiptare të Kosovës u zhvendosë brenda vendit (PZHBV)⁵.

Lëvizja për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës

Kosova iu përgjigj pushtimit të Serbisë duke organizuar lëvizjen gjithëpopullore për liri dhe pavarësi. Për dhjetë vjet, kjo ishte një rezistencë paqësore e udhëhequr nga Lidhja Demokratike e Kosovës (LDK), nga viti 1989 deri në vitin 1998. Më vonë, në dy vjetët e fundit, lëvizja për liri dhe pavarësi u fuqizua me rezistencën ushtarake të udhëhequr nga Ushtria Çlirimtare e Kosovës (UÇK). Në bazë të vullnetit të popullit, lëvizja për liri dhe pavarësi e Kosovës

⁴ S. Power, *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*. Basic Books, 2002 468; P. Ronayne, *Genocide in Kosovo*. *Human Rights Review*. Volume 5, 2004 57-71.

⁵ *Raporti i Departamentit të Shtetit të SHBA-së, 1999, 3; OSBE 1999, pjesa III kap. 14.*

(LDK) përcaktoi dy qëllime strategjike: qëllimi i parë ishte ndërkombëtarizimi i çështjes së Kosovës dhe asaj të pazgjidhur shqiptare dhe marrja e mbështetjes ndërkombëtare, në radhë të parë të Amerikës për të drejtën për vetëvendosje dhe pavarësi të Kosovës; dhe qëllimi i dytë ishte ndërtimi i institucioneve të shtetit të pavarur të Kosovës, edhe pse në rrethana okupimi. Legjitimiteti për ndërtimin e shtetësisë së Kosovës u bazua në këto akte: Deklarata e Pavarësisë e miratuar nga Kuvendi i Kosovës më 2 korrik 1990; Kushtetuta e Pavarësisë e miratuar nga Kuvendi i Kosovës më 7 shtator 1990; dhe Referendumi për Pavarësinë më 26-30 shtator 1991.⁶

LDK-ja kishte definuar projektin politik për liri dhe pavarësi, por edhe bashkimin kombëtar të shprehur në deklaratën e partive politike shqiptare në ish-Jugosllavi, me të cilën gjithë shqiptarët i dhanë përkrahjes për pavarësinë e Kosovës. Kjo deklaratë parashihte opsionin e dytë që nëse ndryshojnë kufijtë e brendshëm të ish-Jugosllavisë atëherë shqiptarët do të kërkojnë bashkimin e shqiptarëve të ish-Jugosllavisë. Opsioni i tretë parashihte bashkimin kombëtar në rast të ndryshimeve të kufijve të brendshëm dhe të jashtëm të ish-Jugosllavisë, përmes referendumit me mbikëqyrje ndërkombëtare.⁷ Këto dy rezistenca, LDK-ja dhe UÇK-ja, kishin qëllimin e përbashkët, lirinë dhe pavarësinë e Kosovës. Po ashtu ishin unike në politikën e jashtme, me orientim properëndimor dhe proamerikan duke u bërë faktorë kryesorë të lëvizjes për liri dhe pavarësi gjatë okupimit dhjetëvjeçar të Kosovës nga Serbia.

⁶ *Qendra Informative e Kosovës 1993*, 21-23.

⁷ Shih “Deklaratë politike e Këshillit Koordinues të Partive Politike Shqiptare në Jugosllavi”, të miratuar më 12 tetor 1991, “Albanian Democratic Movement in Former Yugoslavia, Documents:1990-1993, Kosova Information Center, Prishtina 1993, 21-23.

Diplomacia komponenti kyç i Lidhjes Demokratike të Kosovës

Diplomacia ishte shtyllë kryesore e lëvizjes për liri dhe pavarësi të Kosovës, Lidhjes Demokratike të Kosovës, krahas shtyllave tjera të procesit të shtetndërtimit të Kosovës në rrethana okupimi. Diplomacia u përcaktua prioritet strategjik për arsye se ishte pikërisht faktori ndërkombëtar që kishte vulosur fatin tragjik të kombit shqiptar në fillim të shekullit të 20-të duke e ndarë padrejtësisht në dy pjesë, me ç'rast gjysma e kombit mbeti nën pushtimet e huaja. Kosova dhe troje tjera shqiptare, si shqiptarët në Maqedoni, Luginën e Preshevës dhe Malin e Zi, mbetën nën ish-Jugosllavinë, ndërsa Çamëria nën Greqinë. Ndarje kjo e kombit tonë, me të cilën shqiptarët asnjëherë nuk u pajtuan dhe vazhdimisht zhvilluan lëvizje për vetëvendosje. Diplomacia u bë komponenti kyç i LDK-së edhe për arsyen se udhëheqja e LDK-së ishte e vetëdijshme për epërsitë strategjike dhe ushtarake të Serbisë, dhe se Kosova do të mund ta fitonte pavarësinë vetëm duke e arritur përkrahjen e SHBA-së.

Ndërkombëtarizimi i çështjes së Kosovës: prej okupimit deri në liri dhe Pavarësi të Kosovës

Diplomacia e Kosovës ndërkombëtarizoi çështjen e Kosovës duke njoftuar bashkësinë ndërkombëtare për okupimin e Kosovës nga Serbia dhe rezistencën e shqiptarëve si shumicë e popullatës së Kosovës kundër okupimit serb me qëllim për të realizuar ëndrrën për liri dhe pavarësi. Me fokus të veçantë njoftoi diplomacinë botërore për shkaqet e konfliktit mes Kosovës dhe Serbisë dhe qëllimet agresore të Serbisë për krijimin e “Serbisë së Madhe” në dëm të tokës së Kosovës, por edhe njësive tjerave federale, si Kroacia, Sllovenia ndaj të cilave Serbia po ashtu kishte filluar luftëra agresore, e që më vonë do ta shtrijë luftën edhe kundër Bosnjë-Hercegovinës. Diplomacia kërkoi përkrahjen e bashkësisë ndërkombëtare për të drejtën legale dhe legjitime të Kosovës për vetëvendosje për krijimin e shtetit të Kosovës, në rrethanat e zhbërjes së ish-Jugosllavisë pas përfundimit të Luftës së Ftohtë, e drejtë kjo që i takonte Kosovës sikur edhe njësive tjera federale të krijonin shtetet e tyre të pavarura.

Diplomacia e Kosovës kishte për bazë interesin kombëtar, ashtu siç pohon studiuesi Morgenthau se “asnjë komb nuk mund të ketë udhërrëfyes të vërtetë për atë se çfarë duhet të bëjë dhe çfarë i duhet të bëjë në politikën e jashtme pa pranuar interesin kombëtar si udhërrëfyes”. Diplomacia e Kosovës, e udhëhequr nga parimi i interesit kombëtar, kishte qëllimet e qarta, vizionare e strategjike, me prioritetë të politikës së jashtme të përkufizuara me bazë properëndimore, ka promovuar interesin nacional të Kosovës dhe kombit shqiptar anë e kënd botës. Me një gjuhë të artikuluar argumentim të bazuar në fakte politike, juridike, etnike dhe historike, diplomacia e Kosovës ka arritur të vetëdijesojë bashkësinë ndërkombëtare për çështjen e drejtë të Kosovës që do të rezultojë me përkrahjen e bashkësisë ndërkombëtare për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës.

Diplomacia e Kosovës që në fillimet e saja u përballë me mosnjohjen e çështjes së Kosovës nga bashkësia ndërkombëtare, aq më pak dihej se çështja e Kosovës ishte një çështje e një kombi të ndarë, pra të kombit shqiptar. Për më shumë propaganda antishqiptare e Beogradit kishte krijuar paragjykime negative për shqiptarët dhe Kosovën. Kjo mosnjohje ndërkombëtare e së vërtetës së çështjes së Kosovës përbënte një sfidë të madhe për diplomacinë e Pavarësisë së Kosovës. Sfida kryesore ishte që të rritet të kuptuarit e drejtë të çështjes së Kosovës nga ana e bashkësisë ndërkombëtare si dhe të ndryshojë mendimin politik ndërkombëtar në favor të çështjes së Kosovës, në favor të drejtësisë. Të kuptuarit e drejtë të çështjes së Kosovës nga bashkësia ndërkombëtare dhe e shkaqeve kryesore të konfliktit mes Kosovës dhe Serbisë, ishin çështje thelbësore për të arritur përkrahjen e bashkësisë ndërkombëtare për të drejtën e Kosovës për liri dhe pavarësi.

Prioritetet kryesore të diplomacisë së Kosovës

Diplomacia e Kosovës kishte prioritet të parë krijimin e aleancës së Kosovës me SHBA-në. Fokusi kryesor ishte diplomacia intensive në SHBA, në takime me Departamentin e Shtetit, Kongres, Senat deri te Shtëpia e Bardhë, përgjatë dhjetëvjeçarit të okupimit të Kosovës. Po ashtu, diplomacia u fokusua në Evropë, sidomos në qendrat e vendosjes evropiane, si: Berlin, Londër, Paris, Romë, Vjenë dhe në gjithë botën deri në Japoni, dhe në organizata ndërkombëtare: OKB, NATO, BE, OSBE etj. Diplomacia kishte për bazë prioritetet e politikës së jashtme të LDK-së, që ishin: 1. ndërkombëtarizimi i çështjes së Kosovës dhe i çështjes shqiptare; 2. zhvillimi i lidhjeve dhe marrëdhënieve ndërkombëtare në radhë të parë me SHBA-në pastaj me vendet evropiane dhe botës së gjerë demokratike; dhe 3. sigurimi i përkrahjes për të drejtën e popullit të Kosovës për vetëvendosje dhe pavarësi.

Krijimi i aleancës së Kosovës me SHBA-në në vitin 1992

Në vitin 1992, krijohet aleanca e Kosovës me Amerikën, kur presidentit amerikan George W. Bush vendosi “vijën e kuqe” Serbisë për Kosovën, të njohur si “Kërcënim i Krishtlindjeve” me të cilët SHBA-ja, presidenti Bush, në dhjetor të vitit 1992 ia bënë të qartë Serbisë se në rast përshkallëzimit të dhunës në Kosovë do të ballafaqohen me përgjigjen amerikane. Kjo politikë “Kërcënimi i Krishtlindjeve” është shprehur në letrën e presidentit Bush drejtuar Millosheviqit, më 25 dhjetor 1992, ku thotë se: “Në rast të një konflikti në Kosovë, të shkaktuar nga veprimet e Serbisë, Shtetet e Bashkuara të Amerikës do të jenë të gatshme të përdorin forcën ushtarake kundër Serbisë”.⁸ Kjo politikë e qartë e hapur amerikane në mbrojtje të Kosovës madje duke kërcënuar hapur Serbinë që ta ndalë dhunën në Kosovë do të kontribuojë në mënyrë përcaktuese në avancimin e pozitës ndërkombëtare të çështjes së Kosovës.

⁸ 4 <https://www.nytimes.com/1999/04/18/world/crisis-in-the-balkans-statements-of-united-states-policy-on-kosovo.html>

Përkrahja amerikane për çështjen e Kosovës: konsekuente dhe historike

Përkrahja amerikane për çështjen e Kosovës ishte konsekuente dhe historike deri në arritjen e lirisë dhe të pavarësisë së Kosovës. Në vijim janë deklaratat nga politikanët më të lartë të SHBA-së, të cilët mbështetën çështjen e Kosovës. Presidenti Clinton dha mbështetje, përsëriti “Kërcënimin e Krishtlindjeve” pasi mori detyrën në vitin 1993.⁹ Sekretari i atëhershëm i Shtetit, Warren Christopher, më 10 shkurt 1993, kishte deklaruar se “Ne mbetemi të përgatitur për t’ju përgjigjur serbëve në rast të një konflikti në Kosovë”.¹⁰

Madeleine Albright, më 9 mars të vitit 1998, deklaroi se “koha për të ndaluar vrasjet është tani. Mënyra për ta bërë këtë është të ndërmerren veprime të menjëhershme kundër regjimit në Beograd”.¹¹ Vijuan veprimet në përkrahjen e çështjes së Kosovës. Në vitin 1996, qeveria amerikane hapi Zyrën Amerikane në Kosovë. Në fillim të vitit 1997, përkrahja amerikane për Kosovën u forcua më tej me konsekuencën e njohur amerikane kur në janarin e vitit 1997 presidenti Clinton shpalli Kosovën si prioritet të parë të politikës së jashtme amerikane.

Takimi Rugova-Clinton në vitin 1998

Presidenti amerikan Clinton priti presidentin e Kosovës, Ibrahim Rugova, në Shtëpinë e Bardhë, më 29 maj 1998. Ky ishte një zhvillim vendimtar në angazhimet e SHBA-së në mbështetje të Kosovës. Presidenti Clinton siguroi politikën “kurrë më” për Kosovën

⁹ <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-105shrg49265/html/CHRG-105shrg49265.htm>

¹⁰ <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/dsptch8&div=68&id=&page>

¹¹ Secretary of State Madeleine K. Albright Statement at the Contact Group Ministerial on Kosovo

London, United Kingdom, March 9, 1998As released by the Office of the Spokesman

U.S. Department of State <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/980309.html>

si dhe konfirmoi rolin udhëheqës të SHBA-së në procesin e zgjidhjes paqësore të çështjes së Kosovës. Me këtë rast presidenti amerikan, Clinton, dha një mbështetje vendimtare për Kosovën duke deklaruar se SHBA-ja nuk do të lejojë që në Kosovë të përsëritet Bosnja, ku më 9 qershor 1998, deklaroi: “Unë jam i vendosur të bëj gjithçka që mundem për të ndaluar përsëritjen e masakrës njerëzore në Bosnjë dhe atë “spastrim etnik”. Unë kam autorizuar njerëz dhe jam duke e mbështetur një proces të përsheptuar të planifikimit për NATO-n”, tha ai. Vlen të theksohet se rritja e përkrahjes amerikane për Kosovën e bënte edhe më agresive Serbinë ndaj Kosovës duke përshkallëzuar vrasjet e torturat ndaj shqiptarëve. Përballë këtyre mizorive të Serbisë dhe Milosheviqit ndaj shqiptarëve doli në skenë Ushtria Çlirimtare e Kosovës për ta mbrojtur dhe çliruar vendin, në nëntor të 1997.

Vendimi historik i presidentit amerikan, Clinton, për ndërhyrje ushtarake kundër Serbisë për ndaljen e luftës në Kosovës dhe arritjen e paqes

Përkrahja historike amerikane për çështjen e Kosovës arrihet më 23 mars 1999, kur presidenti amerikan, Clinton, mori vendimin historik që të përdoret forca ushtarake kundër Serbisë/FRY për bërjen e paqes në Kosovë. Po të njëjtën ditë, Kongresi Amerikan miratoi rezolutën me të cilën autorizoi presidentin e Shteteve të Bashkuara për të kryer operacione ajrore ushtarake dhe sulme raketore kundër Republikës Federale të Jugosllavisë (Serbia dhe Mali i Zi).¹² Ky vendim erdhi pasi Serbia refuzoi të pranojë Marrëveshjen e Paqes së Rambujesë si dhe pas disa përpjekjeve paqësore diplomatike me Millosheviqin të cilat i refuzoi. Kjo ishte në periudhën pas përfundimit të Konferencës së Rambujesë deri më 24 mars 1999, kur nën udhëheqjen e SHBA-së, NATO-ja bombardoi Serbinë që rezultoi me kapitullimin e Serbisë.

¹² <https://www.govtrack.us/congress/bills/106/sconres21/text>

Përkrahja e Shqipërisë për çështjen e Kosovës

Përkrahja e Shqipërisë për liri dhe pavarësi e Kosovës ishte vëllazërore dhe historike. Edhe pse në tranzicion të vështirë nga komunizmi në demokraci, Shqipëria njohu menjëherë shtetin e Kosovës në vitin 1991, si dhe i dha përkrahje diplomatike në botë në maksimum, ku të gjitha ambasadat e Shqipërisë ishin të mobilizuara në përkrahjen e diplomacisë së Kosovës. Shqipëria përfaqësonte Kosovën aty ku diplomacia e Kosovës nuk kishte qasje. Në veçanti ishte kontributi i Shqipërisë në Konferencën e Londrës 1992, ku ministri i Jashtëm, Alfred Serreqi, arriti ta mbrojë Kosovën, ku rezultoi që çështja e Kosovës të përfshihet në konkluzionet e Konferencës përkundër kundërshtimit të Millosheviqit¹³. Vlen të theksohet se delegacioni i Republikës së Kosovës ka qenë pjesë e kësaj konference, por jo drejtpërsëdrejti në tavolinën e negociatave paqësore, por ka realizuar takime diplomatike në marginat e Konferencës, brenda ndërtesës së Konferencës në Londër, ku ndër takimet më të rëndësishme ishte takimi i presidentit Rugova me Sekretarin e Shtetit Amerikan, Lawrence Eagleberger.

Argumentet e Diplomacisë së Kosovës për të drejtën legale dhe legjitime të Kosovës për pavarësi dhe të krijimi të shtetit

Diplomacia e Kosovës me qasje strategjike ka njoftuar bashkësinë ndërkombëtare për statusin federal dhe territorin e garantuar të Kosovës sipas Kushtetutës së vitit 1974 të ish-Jugosllavisë, duke ofruar fakte legale/kushtetuese për këtë çështje thelbësore, si baza ligjore e pavarësisë dhe shtetësisë së Kosovës. Njëkohësisht elaboronte me fakte se Kosova ishte një nga tetë njësitet federale të ish-Jugosllavisë (RSFJ). Kushtetuta e RSFJ-së e vitit 1974, siguronte ekuivalencën e njësive federale, përmes kushtetutave të tyre dhe garantimin e integritetit territorial dhe kufijve të tyre (neni 5 dhe

¹³ Autorja e kësaj kumtese është dëshmitare e qëndrimit të Alfred Serreqit të cituara në tekst, në cilësinë e saj si anëtare e delegacionit të Kosovës në Konferencën e Londrës 1992.

398). Kjo nënkuptonte se çdo ndryshim i njëanshëm i rendit kushtetues të njëra-tjetrës ishte në kundërshtim me Kushtetutën e RSFJ-së. Garancia për paprekshmërinë e kufijve ndërmjet pjesëve federale ishte parashikuar në nenin 5 të Kushtetutës së RSFJ-së. Kosova kishte Qeverinë e saj, Parlamentin dhe të gjitha organet e drejtësisë duke përfshirë edhe Gjykatën Kushtetuese. Kosova ishte e përfaqësuar në të gjitha nivelet federale, përfshirë presidencën shtetërore, me të drejtën e vetos për çështjet federale që lidhen me të ardhmen e shtetit (neni 398).¹⁴ Pa dyshim, Kosovës iu dha e drejta për vetëvendosje dhe pavarësi, në kushtet e zhbërjes të ish-Jugosllavisë, njësoj si njësitë e tjera federale.

Diplomacia e Kosovës njoftoi botën për shtypjen e shqiptarëve nga okupatori serb dhe kërkoi përkrahje për zgjidhjen paqësore dhe të drejtë të çështjes së Kosovës

Diplomacia e Kosovës në hollësi dhe me fakte ka njoftuar bashkësinë ndërkombëtare për të gjitha format e shtypjes së shqiptarëve, të vrasjeve, torturave, aparteidin, spastrimet etnike nga regjimi i Millosheviqit, në mënyrë që të nënshtrojë shqiptarët dhe t'i detyrojë të heqin dorë nga rezistenca e okupimit, por shqiptarët nuk dorëzohen, sepse për ta liria dhe atdheu i lirë dhe i pavarur është mbi të gjitha.

Diplomacia elaboronte pozitën shumë të rëndë e diskriminimin e shqiptarëve dhe dëbimet masive të shqiptarëve nën ish-Jugosllavi. Në veçanti shpjegonte okupimin ushtarak të Kosovës nga Serbia dhe qëllimet e Serbisë për krijimin e “Serbisë së Madhe”, të ndihmuar nga Jugosllavia, si në vijim: Serbia nën regjimin famëkeq të Slllobodan Millosheviqit, në mënyrë jokushtetuese dhe me përdorimin e forcës revokoi statusin federal të Kosovës në vitin 1989, në përpjekje për të penguar Kosovën të ushtronte të drejtën e saj për vetëvendosje në shpërbërjen e parashikuar të ish-Jugosllavisë që erdhi në vitin 1991.

¹⁴ H. Krieger, *The Kosovo Conflict and International Law: An Analytical Documentation 1974-1999*. Cambridge University Press, 2001, 2-9.

Serbia ishte e vetëdijshme se Kosova dhe njësitë e tjera federale do të kërkonin pavarësinë sapo të shpërbëhej Jugosllavia. Në kuptimin serb, shpërbërja e ish-Jugosllavisë shihej si “gdhendje e një Serbie të Madhe”.¹⁵ Qëllimi i Serbisë ishte të krijonte “Serbinë e Madhe” nga rrënojat e ish-Jugosllavisë.¹⁶ Projekti i saj makro-nacionalist doli në dritë në vitin 1991, kur Serbia zgjeroi luftërat agresive kundër pjesëve të tjera, si Sllovenia, Kroacia dhe Bosnjë-Hercegovina. Si përgjigje, kombet e njësive federale të ish-Jugosllavisë zhvilluan luftëra për pavarësi për të krijuar shtetet e tyre të pavarura. Nga luftërat e pavarësisë do të lindin shtetet e Sllovenisë, Kroacisë, Bosnjë-Hercegovinës dhe Kosovës, ndërsa Maqedonia lindi në paqe. Mali i Zi e la i fundi, në vitin 2006, kur shpalli pavarësinë e vet.

Vështirësitë e Kosovës dhe të shqiptarëve të tjerë etnikë në ish-Jugosllavi ishin fshehur me mjeshtëri gjatë gjithë shekullit, siç ishte artificialiteti i vetë shtetit në të cilin kombet detyroheshin të jetonin së bashku kundër vullnetit të tyre.¹⁷ Ish-Jugosllavia përfitoi nga statusi i saj si shtet “i preferuar” në kontekstin e Luftës së Ftohtë¹⁸, ndërsa përdori sistemin komunist për të siguruar dominimin e një kombi mbi

¹⁵ S. Engelberg, Carving Out a Greater Serbia. *The New York Times*, 1991, September 1.

<https://www.nytimes.com/1991/09/01/magazine/carving-out-a-greater-serbia.html>.

Ph. J. Cohen, *Serbia's Secret War: Propaganda and the Deceit of History* (Eugenia & Hugh M. Stewart '26 Series). Texas A&M University Press, 1996 3-28; D. Guzina, Socialist Serbia's Narratives: From Yugoslavia to a Greater Serbia. *International Journal of Politics, Culture, and Society* Vol. 17, No. 1, *Studies in the Social History of Destruction: The Case of Yugoslavia Fall, 2003*, 91-111; R. Lukic, Greater Serbia: A New Reality in the Balkans. *Nationalities Papers, Volume 22, Issue 1: Special Issue - Ethnopolitics in Poland*, 1994, 49-70.

<https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/abs/greater-serbia-a-new-reality-in-the-balkans/D9F4E6532D41CA419F4AE10B5D65708D>

¹⁷ J. Zarnitsa, The Yugoslav conflict: Introduction, *The Adelphi Papers, Volume 32:270*, 1992 3-5. <https://doi.org/10.1080/05679329208457615>

¹⁸ J. Herbst, Let Them Fail: State Failure in Theory and Practice. In Robert Rotberg, (Ed) *When States Fail: Causes and Consequences*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2003, 308, 309, 315.

të tjerët, përkatësisht dominimi i serbëve mbi joserbët.¹⁹ Rënia e ish-Jugosllavisë ishte e pashmangshme për shkak të faktorëve ndërkombëtarë dhe të brendshëm: fundi i Luftës së Ftohtë dhe regjimi diktatorial i Serbisë nën Millosheviqin. “Autoritarizmi dhe tirania shtetërore dhe paaftësia shtetërore, në fund të fundit shkatërrojnë legjitimitetin dhe infrastrukturën e shtetit dhe çojnë në kolaps të shtetit”.²⁰

Përkundër përpjekjeve fillestare të bashkësisë ndërkombëtare për të ruajtur ish-Jugosllavinë, kombet e pjesëve federale duke përfshirë Kosovën zgjodhën rrugën e tyre drejt pavarësisë. Mbi këto fakte është kërkuar nga bota përkrahje për një zgjidhje të drejtë dhe paqësore për çështjen e Kosovës, e cila duhet të rezultojë në lirinë dhe pavarësinë e Kosovës. Po ashtu, diplomacia e Kosovës ka vetëdijesuar bashkësinë ndërkombëtare për rëndësinë e zgjidhjes së drejtë të çështjes së Kosovës si kontribut për paqen dhe stabilitetin në rajonin e Ballkanit. Në këtë drejtim duke iu bërë me dije qarqet relevante të diplomacisë botërore se konflikti mes Kosovës dhe Serbisë ishte një “fuqi baroti” (“powder keg”) dhe se në rast të shpërthimit të luftës rrezikon të përhapet në gjithë Ballkanin duke theksuar më tej mundësinë e përfshirjes në këtë konflikt të shteteve përreth rajonit që janë anëtare të NATO-së.

Pra, diplomacia vetëdijesoi bashkësinë ndërkombëtare se rreziku i konfliktit Kosovë-Serbi ishte kërcënim për paqen dhe sigurinë rajonale dhe ndërkombëtare. Mirëpo me përshkallëzimin e dhunës serbe që vinte duke u shtuar sidomos pas Samitit të Dejtonit 1995, diplomacia e Kosovës kërkoi vendosjen e forcave parandaluese të NATO-s në Kosovë. Në atë periudhë ka pasur iniciativa nga emisarë ndërkombëtarë të paqes që në Kosovë të vendosen forcat parandaluese të OKB-së. Udhëheqja e LDK-së i ka refuzuar

¹⁹ V. Pesic, *Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis. Peaceworks No. 8. United States Institute of Peace*, 1996

https://www.files.ethz.ch/isn/30963/1996_april_pwks8.pdf, VI.

²⁰ I.W. Zartman, *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. Lynne Rienner Publishers, 1995, 7.

kategorikisht këto iniciativa. Derisa diplomacia e Kosovës po përparonte në rritjen e të kuptuarit të botës për atë se çfarë po ndodhte në Kosovë, filluan dhe shkrime në gazeta botërore, analiza e raporte nga qendra të ndryshme studimore ndërkombëtare për realitetin tragjik të Kosovës dhe shqiptarëve si dhe prezantimi i opsioneve për zgjidhjen e çështjes së Kosovës.

Këto zhvillime do të ndihmonin diplomacinë e Kosovës, sepse krahas zërit të Kosovës edhe zërave ndërkombëtarë po promovonin çështjen e Kosovës. Vlen të theksohet se në kohën kur filloi diplomacia e Kosovës së vepruari nuk ka pasur shkrime apo libra për historinë e shqiptarëve të Kosovës. I vetmi libër ishte “Golgota shqiptare” e Leo Freundlich,²¹ që diplomacia jonë ua jepte diplomatëve botërorë. Procesi i ndërkombëtarizimit dhe zhvillimet tragjike në terren e ngritën gradualisht mirëkuptimin dhe mbështetjen ndërkombëtare për Kosovën, kjo kryesisht në sajë të mbështetjes së SHBA-së, por edhe në sajë të lëvizjes për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës. Çështja e Kosovës arriti deri në atë pikë që të konsiderohej si një shqetësim ndërkombëtar për paqen dhe sigurinë që nga kuptimi fillestar si çështje e të drejtave të njeriut apo edhe si çështje e brendshme e Serbisë. Mbështetja e SHBA-së për Kosovën u shpreh në mënyrë eksplicite në vitin 1992 dhe mbeti konsistente deri në zgjidhjen e krizës së Kosovës. Në dhjetor të vitit 1992 presidenti amerikan, Bush, kërcënoi se në rast të konfliktit në Kosovë të shkaktuar nga veprimi serb, SHBA-ja do të jetë e përgatitur të përdor forcën ushtarake kundër Serbisë.²²

Dhjetë vjetët e luftës paqësore të Kosovës treguan përkushtimin e saj për zgjidhjen paqësore të konfliktit. Ata madje bënë thirrje për një protektorat ndërkombëtar mbi Kosovën si mjet për

²¹ <https://www.scribd.com/document/27814206/Albania-s-Golgotha-Freundlich-Leo-1992>

²² Binder (1992, December 28). Bush warns Serbs not to widen war. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1992/12/28/world/bush-warns-serbs-not-to-widen-war.html> christmas warning

diplomacinë parandaluese kundër luftës që kishte gjasa të ndodhte. Megjithatë, Serbia nuk ishte për paqe, pavarësisht nga kërcënimet ndërkombëtare në rritje. Vlen të theksohet fakti se në fillim të krizës së shpërbërjes së ish-Jugosllavisë, bashkësia ndërkombëtare ishte kundër zhbërjes së Ish-Jugosllavisë, andaj diplomacia botërore nuk kishte interesim të theksuar për çështjen e Kosovës, përveç SHBA-së e cila që në ditët e para të okupimit të Kosovës shfaqti interesimin për gjendjen e rëndë dhe shtypjes së shqiptarëve, të cilët ishin ngritur kundër okupimit serb. Madje delegacioni i Senatit amerikan në krye me senatorin e shquar amerikan, Robert Doll, vizituan Kosovën duke parë nga afër regjimin shtypës të Serbisë së Millosheviqit. Krijimi i kontakteve dhe takimeve me diplomatët botërorë ishte i vështirë, mirëpo falë angazhimit të madh të diplomacisë së Kosovës gjendeshin rrugët për të hapur dyert e diplomacisë. Sa më shumë takime realizoheshin aq më shumë hapeshin dyert e diplomacisë botërore.

Diplomacia e Kosovës dhe avancimi ndërkombëtar i çështjes së Kosovës: nga një çështje e brendshme e Serbisë dhe e të drejtave të njeriut, në një çështje ndërkombëtare me përmasa të rrezikut të paqes dhe sigurisë ndërkombëtare

Diplomacia e Kosovës ishte e fokusuar që të vetëdijesoj bashkësin ndërkombëtare për të gjitha aspektet e çështjes së Kosovës, duke marrë parasysh se bashkësia ndërkombëtare nuk kishte njohuri saktësisht për aspektin kushtetues të Federatës Jugosllave, së këndejmi Kosovën e njihnin vetëm si një krahinë autonome të Serbisë dhe fare pak kishin njohuri për statusin kushtetues të Kosovës si njëra nga tetë njësitë federale të ish-Jugosllavisë, nga i cili status buronte e drejta kushtetuese e Kosovës për vetëvendosje dhe pavarësi. Mungesa e njohurive të bashkësisë ndërkombëtare për çështjen e Kosovës, ishte rrjedhojë e propagandës së Serbisë kundër Kosovës.

Në fakt, bota ishte e stërmbushur me narrativat diplomatike të fabrikuara të Serbisë që e prezantonin Kosovën vetëm si krahinë të saj autonome duke shpërfillur qëllimisht statusin federal të Kosovës. Aq më pak dihej se çështja e Kosovës kishte origjinën nga ndarja e

padrejtë e kombit shqiptar në Konferencën e Paqes në Londër në vitin 1913. Duke qenë se çështja e Kosovës ishte komplekse, diplomacia e Kosovës ishte e fokusuar në ndërkombëtarizimin e çështjes së Kosovës, por edhe të çështjes së pazgjidhur shqiptare, për të vetëdijesuar bashkësinë ndërkombëtare se toka e Kosovës ishte tokë shqiptare dhe jo e Serbisë, siç pretendonte ajo. Mirëkuptimin më të madh për origjinën e çështjes së Kosovës e tregonte diplomacia amerikane duke njohur përkrahjen për vetëvendosje të presidentit Wilson në Konferencën e Paqes në Paris më 1919. Me qëllimin e rritjes së të kuptuarit të drejtë të çështjes së Kosovës nga ana e bashkësisë ndërkombëtare, diplomacia ka prezantuar çështjen e Kosovës në tërësinë e dimensioneve të saj, duke përfshirë: okupimin e Kosovës, lëvizjen për liri dhe pavarësi të popullit të Kosovës, shkaqet e konfliktit mes Kosovës dhe Serbisë/Jugosllavisë, të drejtën legale e legjitime të popullit të Kosovës për vetëvendosje dhe krijimin e shtetit të Kosovës, rrethanat e zhbërjes së pashmangshme të ish-Jugosllavisë, luftërat agresore të Serbisë ndaj Kosovës dhe njësisë tjera federale, si Kroacia, Sllovenia, Bosnjë-Hercegovina me qëllim që t'i pengojë ato që t'i krijojnë shtetet e tyre, ndërsa vetë Serbia të mund të krijojë “Serbinë e Madhe”. Argumentet e diplomacisë kanë qenë politike, legale-kushtetuese, etnike dhe historike.

Argumentet e diplomacisë së Kosovës dhe rrëzimi i tezave serbe kundër çështjes së Kosovës

Në fazat e hershme të okupimit të Kosovës, perceptimet ndërkombëtare për çështjen e Kosovës ishin të ndryshme. Ato ndryshonin prej të kuptuarit e shkaqeve si një çështje e të drejtave të njeriut apo çështje të brendshme të Serbisë, më tej si një çështje etnike apo edhe fetare, ndërsa ato pothuajse fare nuk perceptoheshin si çështje e natyrës territoriale. Por, kjo nuk zgjati përgjithmonë. Diplomacia e Kosovës i përballoi këto sfida duke u përqendruar në argumentimin e shkaqeve të vërteta të okupimit të Kosovës dhe rrëzimin e tezave antishqiptare që propaganda serbe kishte përhapur anë e kënd botës. Diplomacia e Kosovës solli në vëmendjen

ndërkombëtare se shkaqet e vërteta dhe rrënjësore të çështjes ishin territoriale dhe koloniale, ndërsa argumentoi pse ato nuk ishin as etnike dhe as fetare. Luftërat jugosllave nuk ishin të natyrës etnike, sepse palët ndërluftuese u përkisnin kombeve me rrënjë të njëjta etnike sllave, ku të tillë ishin serbët, kroatët, sllovenët dhe boshnjakët, dhe vetëm shqiptarët ishin josllavë. Ndër studiuesit që argumentojnë se shkaqet e luftërave jugosllave nuk kishin baza etnike janë Kaplan dhe Gagnon.²³ Në mënyrë të ngjashme, feja nuk ishte shkaktar i luftërave jugosllave, sepse luftërat ndodhën midis kombeve të përkatësive të ndryshme fetare. Serbët ishin të krishterë, ortodoksë, sllovenët dhe kroatët ishin katolikë, boshnjakë ishin myslimanë dhe shqiptarët ishin të tri feve: myslimanë, katolikë dhe ortodoksë të krishterë. Feja dhe dallimet fetare më shumë shërbyen si mjet sesa shkak në luftërat në Jugosllavi. Siç është argumentuar, “Millosheviqi pohoi udhëheqjen e tij në Serbi duke shfrytëzuar ndjenjat në rritje nacionaliste dhe fetare. Ai kërcënoi me “beteja të armatosura” popullin joserb të Jugosllavisë nëse ata kundërshtonin planin e tij për ristrukturimin e federalizmit titist në mënyrë që të krijonte një Serbi të Madhe”.

Diplomacia e Kosovës u fokusua që të nxisë bashkësinë ndërkombëtare që të fokusohet në shkaqet e vërteta rrënjësore të konfliktit mes Kosovës dhe Serbisë, duke shpjeguar se qëllimi i Serbisë për aneksimin e Kosovës ishte kolonial, sepse Serbia kërkonte të marrë kontrollin mbi pasuritë minerale të Kosovës, e cila ishte një nga vendet më të pasura me minerale në Evropë. Ishte ky një argumentim esencial të cilin diplomacia e Kosovës e konsideroi se ishte e vetmja mënyrë për të çuar drejt një përfshirjeje serioze ndërkombëtare në arritjen e një zgjidhjeje paqësore dhe paqes së

²³ R. Kaplan, *Balkan Ghosts: A Journey through History*. New York: St Martin's Press, 1993, Part I.

Kosovo Information Center (1993). *Albanian Democratic Movement in Former Yugoslavia: Documents. 1990-1993*, Prishtina: KIC Press; Gagnon, V.P. (2004). *The Myth of Ethnic War. Serbia and Croatia in the 1990s*. Ithaca: Cornell University Press, 31-52).

qëndrueshme në Kosovë. Toka e Kosovës ishte e rëndësishme për shumë sundimtarë, përfshirë Serbinë, për shkak të pasurisë së saj me burime minerale. “Pasuritë minerale të Kosovës e kanë bërë territorin një objektiv të veçantë për pushtim”, - argumenton Malcolm.²⁴ Kjo arsye koloniale nuk është zbuluar asnjëherë nga Serbia, pasi ajo ishte e mbuluar me pretendime kulturore dhe fetare. Pra, bota duhej kuptuar se pretendimi serb se Kosova paraqet “djepin e kulturës” për Serbinë, është i pavërtetë. Fakti është se Kosova paraqet “djepin e minierave të pasura” të shfrytëzuara në mënyrë koloniale nga Serbia gjatë shekullit të 20-të. Historia e Kosovës u keqinterpretua nga shumë historianë që e shikonin Kosovën përmes thjerrëzave serbe. Ende sot, pjesa më e madhe e analizës së çështjes së Kosovës nis nga shekulli i 14-të, përkatësisht nga “Beteja e Kosovës” e vitit 1389, në kohën kur Kosova po kalonte nga dominimi serb në osman, ndërsa periudhat e mëparshme mbeten jo mjaft të ndriçuara.

Rrëfimi historik i palës serbe për “Betejën e Kosovës” i referohet vetëm rezistencës serbe kundër osmanëve, por e vërteta është se ajo ishte një rezistencë e forcave të koalicionit të krishterë të përbërë nga të gjithë ballkanasit, përfshirë shqiptarët.²⁵ Më tej, nga historianët botërorë pohojnë se shqiptarët janë popull autokton si pasardhës të ilirëve dhe së bashku me grekët ishin populli i lashtë i Ballkanit, ndërsa sllavët janë të ardhur vonë në Ballkan. Po ashtu, diplomacia argumentoi se çështja e Kosovës është çështje e shkeljeve të drejtave kombëtare dhe jo e shkeljeve të të drejtave të njeriut siç pretendon Serbia. E në fakt ato janë pasojë e të parave. Pretendimet e tilla serbe kishin shkuar aq larg sa që ishin konfirmuar nga Komisioni i Badinterit që nuk përfshiu Kosovën në kuadër të Konferencës Evropiane për zhbërjen e ish-Jugosllavisë në Hagë 1991.

²⁴ N. Malcolm, *Kosovo: A Short History*. London: Macmillan, 1998, 5.

²⁵ Po aty, 62.

Avancimi i përkrahjes ndërkombëtare për çështjen e Kosovës dhe proceset paqësore që trajtuan çështjen e Kosovës

Avancimi ndërkombëtar i çështjes së Kosovës do të zhvillohet me një proces gradual me angazhimin konsekuent dhe efektiv të diplomacisë së Kosovës, ku në një mënyrë përcaktuese ka kontribuar përkrahja e SHBA-së që nga krijimi i aleancës Kosovë-SHBA në vitin 1992 dhe në vazhdimësi. Në zhvillimet ndërkombëtare që pasuan, çështja e Kosovës avancoi esencialisht me përfshirjen në procese paqësore ndërkombëtare rreth zhbërjes së ish-Jugosllavisë, duke u nisur nga Konferenca e Londrës (1992) dhe Konferenca e Gjenevës (1992-1995) për t'u bërë gjithnjë e më shumë objekt trajtimi në forumet e ndryshme ndërkombëtare dhe për t'u mbështetur nga shumë dokumente e rezoluta ndërkombëtare. Kështu që nga 1994, në rezolutat e Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së për Kosovën, çdo vit është kërkuar “respektimi i vullnetit të popullit të Kosovës”, si formë adekuate për zgjidhjen e këtij problemi. Avancimi i statusit ndërkombëtar realizohej paralelisht me rritjen e kredibilitetit të lëvizjes paqësore për liri dhe pavarësi dhe rritjes së përkrahjes amerikane për çështjen e Kosovës.

Lëvizja e shqiptarëve të Kosovës pranohej dhe respektohej gjithnjë e më shumë nga qarqet më të larta ndërkombëtare si një lëvizje paqësore e vlerave perëndimore. Si rezultat avanconin edhe takimet e presidentit të Kosovës, Ibrahim Rugova, me burrështetasit dhe udhëheqësit e shteteve dhe institucioneve ndërkombëtare, që nga presidenti Clinton e Papa Gjon Pali II, deri te udhëheqësit e vendeve evropiane, sekretari gjeneral i OKB-së, udhëheqja UE, OSBE, Këshilli i Evropës, Parlamenti Evropian dhe shumë takime tjera. Në vitin 1995, mospërfshirja e Kosovës drejtpërdrejt në Samitin e Dejtonit për Bosnjën ka qenë një rënie e pozitës ndërkombëtare për Kosovën. Mirëpo, SHBA-ja menjëherë vendosi sanksione ndaj Serbisë të kushtëzuara me zgjidhjen e çështjes së Kosovës, të njohur si politika e “murit të jashtëm” të sanksioneve, që do të bëhet një çelës diplomatik për zhvillimet e mëtejme të proceseve paqësore për zgjidhjen e çështjes së Kosovës.

Udhëheqja e Kosovës kërkoi zyrtarisht nga SHBA-ja që zgjidhja e Kosovës të përfshihej në Samitin e Dejtonit. Në takimin mes delegacionit të Kosovës (Fehmi Agani dhe Edita Tahiri) dhe të zyrtarëve amerikanë që u zhvillua në Departamentin e Shtetit, zyrtarët amerikanë njoftuan se pengesat reale për mosshqyrtimin e çështjes së Kosovës në Samitin e Dejtonit janë paraqitur nga Serbia/Millosheviqi, i cili kishte kushtëzuar pjesëmarrjen në Samitin e Dejtonit me mospërfshirjen e çështjes së Kosovës. Në këtë takim, zyrtarët amerikanë siguruan delegacionin e Kosovës se zgjidhja për Kosovën do të trajtohet në një konferencë të posaçme të paqes (premtim ky që do të realizohet me mbajtjen e Konferencës së Rambujesë), dhe se një pjesë e sanksioneve amerikane ndaj Serbisë do të mbeten në fuqi, derisa të zgjidhet çështja e Kosovës. Pas përfundimit të Samitit të Dejtonit, menjëherë SHBA-ja njoftoi zyrtarisht se “muri i jashtëm” i sanksioneve kundër Serbisë do të mbetet në fuqi deri në zgjidhjen përfundimtare të çështjes së Kosovës.

Pas Samitit të Dejtonit, një veprim tjetër negativ pasoi nga politika evropiane. Vendet evropiane nxituan me njohjen e pakushtëzuar të ish-Jugosllavisë, të njohur atëherë si ish-Republika e Jugosllavisë e përbërë nga Republika e Serbisë dhe Republika e Malit të Zi. Kjo shkaktoi më shumë zhgënjim tek udhëheqja e Kosovës dhe populli i saj. Si reagim ndaj kësaj situate të pafavorshme, diplomacia e Kosovës ndërmoi një fushatë diplomatike/lobizuese në SHBA, me ç’rast presidenti i Kosovës, Ibrahim Rugova, dhe ministrja e Punëve të Jashtme, Edita Tahiri, u pritën nga Sekretari i Shtetit amerikan, Warren Christopher, më 26 qershor 1995.²⁶ Delegacioni i Kosovës nga Uashingtoni vazhdoi takimet diplomatike në kryeqendrat e Evropës, ku suksesi i arritur që, se vendet evropiane anuluan njohjen e Jugosllavisë së mbetur. Periudha pas Dejtonit do të shënojë ndryshime të rëndësishme në strategjinë e Kosovës për arritjen e synimeve të lirisë dhe të pavarësisë. Me besimin e sfiduar në një rezistencë paqësore dhe diplomacinë preventive, të promovuar nga Sekretari i

²⁶ <http://www.hri.org/news/balkans/koscom/1995/95-06-26.koscom.html>

Përgjithësim i OKB-së, Boutros Ghali (1995),²⁷ Kosova filloi të lëvizë drejt opsioneve më radikale në përgjigje të situatës rënduese, e cila do të rezultojë në krijimin e rezistencës së armatosur, Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në vjeshtën e vitit 1997.

Roli i UÇK-së në diplomacinë e Kosovës

Lufta e UÇK-së lëvizi diplomacinë botërore drejt zgjidhjes paqësore të çështjes së Kosovës. Në vjeshtën e vitit 1998, dalja publike e UÇK-së në skenë, forcoi dukshëm rezistencën e popullit të Kosovës ndaj okupatorit serb. Përderisa angazhimet e shtuara nga bashkësia ndërkombëtare shënuan ndryshime të rëndësishme në favor të Kosovës, zhvillimet tragjike në terren ishin në mospërputhje me një angazhim të tillë. Në mënyrë të pashmangshme, populli i Kosovës humbi besimin në lëvizjen paqësore dhe shpresat për diplomaci parandaluese po shuheshin. Radikalizmi i rezistencës mbeti alternativa e vetme, prandaj, në vjeshtën e vitit 1997, UÇK-ja doli për të luftuar luftën e armatosur për liri dhe pavarësi duke fituar mbështetjen e popullit të Kosovës. UÇK-ja ndikoi thelbësisht në avancimin e përkrahjes ndërkombëtare për çështjen e Kosovës. Çështja filloi të shihet në dimensionin e sigurisë si problem i sigurisë ndërkombëtare, duke zënë vend edhe në agjendat e Grupit të Kontaktit dhe të NATO-s, si dhe për t'u përfshirë në Konferencën e Rambujesë.

Diplomacia e Kosovës në periudhën e luftës 1998-1999

Fillimi i vitit 1997 shënoi një pikë kthese në pozitën ndërkombëtare të çështjes së Kosovës, kur presidenti amerikan Bill Clinton, e vendosi Kosovën prioritet kryesor të politikës së jashtme amerikane. Udhëheqja amerikane bëri të mundur mobilizimin e aktorëve të tjerë, përfshirë NATO-n, BE-në dhe aktivizimin e Grupit të Kontaktit (SHBA-në, Gjermaninë, Britaninë e Madhe, Francën dhe Italinë), në angazhimin e përbashkët për zgjidhjen paqësore të krizës së Kosovës. Më 27 shtator 1997, Grupi i Kontaktit shprehu zyrtarisht

²⁷ <https://digitallibrary.un.org/record/145749?ln=en&v=pdf>

një shqetësim të thellë për situatën e rëndë në Kosovë dhe i bëri thirrje Kosovës dhe Serbisë që të angazhohen në një zgjidhje paqësore të konfliktit. Serbia reagoi me pakënaqësi për përfshirjen e Grupit të Kontaktit në zgjidhjen e krizës së Kosovës. Rezoluta të shumta të nxjerra nga Asambleja e Përgjithshme e OKB-së, OSBE-së, Këshillit të Evropës, Parlamentit Evropian, pasuan në mbështetje të zgjidhjes paqësore. Diplomacia e Kosovës intensifikoi thirrjet që NATO-ja të vendosë forcat paqësore parandaluese në luftën në Kosovë, ndërkohë lobimi diplomatik u zgjerua drejt organizatave ndërkombëtare të sigurisë, përfshirë OSBE-në, Asamblenë Parlamentare të NATO-s, Asamblenë Parlamentare të Unionit Evropian Perëndimor (WEU). Diplomacia gjithashtu bëri të qartë se pa një përfshirje të fortë të SHBA-së dhe të aleatëve perëndimorë, zgjidhja paqësore nuk ka gjasa të ndodhë. Ndërsa Serbia po përshkallëzonte mizoritë në Kosovë të inkurajuar nga fitimet territoriale në Samitin e Dejtonit. Me fillimin e luftës Kosovë-Serbi në vitin 1998, SHBA-ja intensifikoi përpjekjet e saj diplomatike në kërkim të zgjidhjes paqësore. Përpjekjet për paqe të udhëhequra nga SHBA-ja ishin mbështetur nga rezolutat e NATO-s, të Grupit të Kontaktit dhe të Këshillit të Sigurimit të OKB-së.

Në periudhën vijuese vazhduan luftimet dhe bisedimet paqësore me ndërmjetësimin amerikan. Po aq dramatike sa ishte lufta, reagimi ndërkombëtar ishte gjithnjë e më i fortë në qëllime dhe mjete për ndalimin e luftës dhe për t'i dhënë një shans paqes. Vlerësimet për situatën në përshkallëzim po përcaktoheshin në terma të qartë: kriza e Kosovës konsiderohej të çonte në një katastrofë humanitare me kërcënime për paqen dhe sigurinë ndërkombëtare. Mirëpo, OKB-ja kishte dështuar në gjetjen e konsensusit brenda Këshillit të Sigurimit për autorizimin e ndërhyrjes ushtarake në luftën e Kosovës për arsye politike. Rusia dhe Kina nuk e mbështetën ndërhyrjen për shkak të problemeve të tyre të brendshme të ngjashme.

Në fakt, OKB-ja ka dështuar në ruajtjen e konsistencës me tri rezolutat e mëparshme të KS-së së OKB-së për Kosovën, Res. nr. 1160/31 mars 1998; Res. nr. 1199/23 shtator 1998 dhe Res. nr. 1203/24 tetor 1998, bazuar në Kapitullin e Shtatë të Kartës së OKB-së

dhe duke theksuar rrezikun e afërt të katastrofës humanitare dhe kërcënimin për paqen dhe sigurinë ndërkombëtare. Mbështetja nga Grupi i Kontaktit më 9 mars 1998, të udhëhequr nga SHBA-të do t'i jep drejtimin zgjidhjes paqësore. Pasuan edhe deklaratat e BE-së, OSBE-së dhe pothuajse të gjitha institucioneve të tjera relevante ndërkombëtare. Çështja e Kosovës, pra, definitivisht do të shihet në dimensionin real si problem i sigurisë ndërkombëtare duke zënë vend edhe në agjendat e Grupit të Kontaktit, të NATO-s. Konteksti i luftës së përshkallëzuar të Serbisë kundër Kosovës, e cila preku kufijtë e gjenocidit, bëri që bashkësia ndërkombëtare të sjellë urgjentisht palët ndërluftuese në bisedimet e paqes të ndërmjetësuara ndërkombëtarisht. Nën udhëheqjen e SHBA-së dhe mbështetjen e plotë të NATO-s, BE-së dhe Grupit të Kontaktit, Konferenca e Paqes në Rambuje për Kosovën u mblodh më 6 shkurt 1999. Konferenca Ndërkombëtare e Paqes së Rambujesë për Kosovën, u mbajt në kështjellën mesjetare franceze në qytetin francez Rambouillet, nga 6 deri më 23 shkurt, e cila u pasua nga raundi i dytë i Konferencës në Paris, nga 15 deri më 18 mars 1999.

Konferenca e Rambujesë

Konferenca e Rambujesë në vitin 1999 shënon shkallën më të lartë të ndërkombëtarizimit dhe të trajtimit të çështjes së Kosovës dhe të çështjes shqiptare, sepse për herë të parë në historinë e kombit shqiptar fati i Kosovës u bë çështje prioritare në agjendën botërore. Vlen të theksohet se tri çështje strategjike për të cilat delegacioni i Kosovës kishte qëndrim të prerë, ishin: protektorati i NATO-s, kërkesa për Referendum pas skadimit të periudhës kalimtare dhe ardhmëria e UÇK-së. Negociatat për këto çështje ishin ndër sfidat më të rënda të bisedimeve në Rambuje. Çështjen e protektoratit të NATO-s, delegacioni i Kosovës e ka ngritur vetëm në takimet bilaterale me palën amerikane duke iu bërë me dije se protektorati i NATO-s është kusht i domosdoshëm për pranimin e një zgjidhjeje kalimtare.

Në periudhën e parë të negociatave nuk kishte një përgjigje zyrtare pozitive për këtë çështje, përveç disa nga ne që ishim anëtarë

të delegacionit të Kosovës që kishim informacione konfidenciale nga partneriteti i besueshëm të ndërtuar me qeverinë amerikane ndër vite.²⁸ Në fazën e mëvonshme u prezantua pjesa ushtarake e Marrëveshjes me një përkufizim të detajuar për rolin e NATO-s dhe të KFOR-it në Kosovë, që linte të kuptohej se një plan i tillë ishte vendosur më parë nga SHBA-ja me mbështetjen e aleatëve perëndimorë. Delegacioni i Kosovës ishte kategorik në kërkesën për referendum për statusin final të Kosovës, sepse, në këtë mënyrë mbetej dera e hapur për pavarësinë e Kosovës, prandaj në asnjë mënyrë nuk ishte i gatshëm të bëjë lëshime pavarësisht presioneve ndërkombëtare.

Pas negociatave të rënda e të mundimshme, Grupi i Kontaktit pranoi në mënyrë implicite që referendumi të përfshihej në Marrëveshjen e Rambujesë. Kështu, në kapitullin 8, Neni 1, pika 3, thuhej: “Tri vjet pas hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje, do të mbahet një takim ndërkombëtar, për të përcaktuar mekanizmin për zgjidhjen përfundimtare për Kosovën, të bazuar në vullnetin e popullit, në opinionet e autoriteteve relevante, të përpjekjeve të çdonjërës palë, të cilat kanë të bëjnë me implementimin e kësaj Marrëveshjeje dhe të Aktit Final të Helsinkit, si dhe të bëjë një vlerësim përmbajtësor të Marrëveshjes dhe të shqyrtojë propozimet nga çdonjëra palë rreth masave plotësuese”.²⁹ Gjithashtu, çështja e ruajtjes së subjektivitetit të UÇK-së gjatë dhe pas periudhës kalimtare është kërkuar që të përfshihet në Marrëveshjen e Rambujesë nga ana e Delegacionit të Kosovës. Për këtë çështje, përfaqësuesit e UÇK-së dhe LDK-së në delegacionin e Rambujesë kanë zhvilluar një takim me përfaqësuesit e NATO-s, nga ku ka rezultuar garancia e NATO-s për

²⁸ Autorja e kësaj kumtese është dëshmitare e qëndrimeve amerikane të cituara në tekst, në cilësinë e saj si anëtare e delegacionit të Kosovës në Konferencën e Rambujesë.

²⁹ Edita Tahiri, *The Rambouillet Conference: Negotiating process & Documents*, Dukagjini, Pejë, 2002, 33.

ardhmërinë e UÇK-së në një formë të transformuar konform rrethanave të paqes”.³⁰

Pas përfshirjes së kërkesave strategjike të palës së Kosovës, delegacioni i Kosovës e nënshkroi Marrëveshjen e Rambujesë. Pala serbe refuzoi nënshkrimin e Marrëveshjes, sepse, nuk u pajtua me pjesën ushtarake që parashihte vendosjen e forcave të NATO-s në Kosovë. Nga ana e palës ndërkombëtare kjo Marrëveshje u nënshkrua nga SHBA-ja dhe Bashkimi Evropian. Rusia e nënshkroi pranimin e pjesës politike të Marrëveshjes, ndërsa refuzoi pjesën ushtarake për arsye të njëjta si edhe Serbia, pra mospajtimin për rolin e NATO-s në Kosovë.

Delegacioni i Kosovës pranoi dhe nënshkroi Marrëveshjen, me të cilën u mbrojt e drejta e Kosovës për vetëvendosjes dhe u vendos Kosova nën protektoratin e NATO-s dhe OKB-së. Refuzimi i Serbisë që të pranojë Marrëveshjen, u ndëshkua nga SHBA-ja dhe NATO-ja duke përdorur forcën për të bërë paqe. Intervenimi ushtarak i SHBA-së dhe i NATO-s kundër Serbisë i dha fund luftës, gjenocidit dhe solli paqen dhe lirinë e popullit të Kosovës si dhe e la derën e hapur për pavarësinë e Kosovës. Në periudhën e paqes, pas intervenimit të NATO-s në Kosovë rezultoi Pavarësia e Kosovës, më 17 shkurt 2008. Me krijimin e shtetit të Kosovës avancoi gjeopolitika shqiptare, e me fjalë tjera kjo ishte arritje e korrigjimit të një pjese të padrejtësive të bëra ndaj kombit shqiptar dhe tokave shqiptare, nga vendimet e Fuqive të Mëdha të kohës, në fillim të shekullit të 20-të.

Ndryshimet pozitive për gjeopolitikën shqiptare rrodhën si rezultat i një kombinimi dhe harmonizimi të faktorëve dhe proceseve kombëtare e ndërkombëtare. Në njërën anë të luftës edhe më të fuqishme të shqiptarëve këndej kufirit në dhjetëvjeçarin e fundit të shekullit njëzetë, të ndryshimeve demokratike në Shqipëri, me të cilën u rritën potencialet kombëtare dhe diplomatike të Shqipërisë në përkrahje të kërkesave të Kosovës dhe shqiptarëve tjerë këndej kufirit. Nga ana tjetër, krijimi i paradigmës së re në marrëdhëniet

³⁰ Edita Tahiri, *The Rambouillet Conference*, 30-39.

ndërkombëtare pas përfundimit të Luftës së Ftohtë, ngritja e SHBA-së në fuqi supreme botërore, procesi i fragmentimeve dhe integritimeve në Evropë, bënë që shqiptarët ta kthejnë rrjedhën e historisë në anën e tyre, si dhe të mos lejojnë që projekti nacionalist i “Serbisë së Madhe” sërish të dëmtojë interesat kombëtare shqiptare.

Në përfundim dua të them se të arriturat historike që kemi sot janë rezultat i luftës sonë të vendosur gjatë gjithë shekullit dhe sidomos në dhjetë vjetët e fundit të shekullit të njëzetë. Një luftë në të gjitha frontet: politike, diplomatike e ushtarake dhe një sakrificë sublime e të gjithë atyre që ranë për liri. Por, dy faktorët përcaktues të këtij suksesi mendoj se ishin uniteti rreth qëllimit dhe uniteti rreth orientimit properëndimor, pra, dy faktorë këta që i munguan Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Kjo pjekuri politike bëri që njëherë e përgjithmonë ta rrënojmë Murin e Berlinit shqiptar.

Si përfundim, arritjet kryesore të diplomacisë së Pavarësisë së Kosovës janë: së pari, aleanca e Kosovës me SHBA-në, e arritur në vitin 1992, e cila ishte thelbësore për suksesin politik, ushtarak dhe diplomatik të lëvizjes për liri dhe pavarësi; së dyti, ngritja e Kosovës në nivelin e prioritetit të parë të politikës së jashtme të SHBA-së, janar 1997; së treti, politika amerikane “kurrë ma” (never again) për çështjen e Kosovës, më 29 maj 1998, të cilin presidenti Clinton e shpalli në takimin me liderin e LDK-së Ibrahim Rugova, në Shtëpinë e Bardhë. Me ç’rast siguroi Kosovën se SHBA-ja nuk do të lejojnë që në Kosovë të përsëritet tragjedia e Bosnjës; së katërti, kur SHBA-ja mori udhëheqjen euroatlantike për çështjen e Kosovës duke krijuar Grupin e Kontaktit (i përbërë nga SHBA-ja, Gjermania, Britania e Madhe, Franca, Italia), ndërkohë NATO-ja lëvizi interesimin për çështjen e Kosovës kur lufta mes Ushtrisë Çlirimtare dhe forcave okupatore serbe kishte filluar në vjeshtën e vitit 1997; së pesti, Marrëveshja e Paqes së Rambujesë, në vitin 1999, e cila solli lirinë dhe Pavarësinë e Kosovës dhe protektoratin e NATO-s në Kosovë.